

تدوین و تنقیح قوانین: فواید و دشواری‌ها*

گی برِبان**

ترجمه: دکتر علی اکبر گرجی آزندریانی***

تاریخ پذیرش ۸۷/۴/۳۱	تاریخ دریافت ۸۶/۱۲/۷
---------------------	----------------------

در این مقاله نویسنده تلاش دارد تا موضوع تدوین و تنقیح قوانین (کدیفیکاسیون) را از ابعاد مختلف بازشناسی کرده و به بررسی آن بپردازد. در این راستا نویسنده ابتدا با اشاره به انواع مختلف تدوین و تنقیح قوانین و تحلیل آنها، به ارائه طبقه‌بندی خود از تدوین و تنقیح قوانین مبادرت می‌کند. وی تدوین و تنقیح قوانین را به دو گونه کلی هست - انگار، محافظه‌کار یا امضایی و باید - انگار، آفرینش‌گر یا تأسیسی تقسیم می‌کند. نویسنده در ادامه با اشاره به فواید و امتیازهای تدوین و تنقیح قوانین از جمله شفافیت، سازگاری، امنیت و قابلیت دسترسی و ایرادها یا مضار آن از قبیل انقباض حقوق و تاریخ‌زدایی و همچنین احصای امتیازهای خاص گونه‌های مختلف تدوین و تنقیح قوانین تأسیسی و امضایی، به دشواری‌های سیاسی، فنی و حقوقی می‌پردازد. نویسنده در پایان با اذعان بر این امر که تدوین و تنقیح قوانین فی‌نفسه هدف نیست، بلکه یکی از راه‌های کارآمد تقویت دولت قانون‌مدار (حاکمیت قانون) به وسیله ساده‌سازی و اصلاح حقوق شمرده می‌شود، همکاری نزدیک میان دولت و پارلمان و همچنین مشارکت حقوق‌دانان را برای انجام تدوین و تنقیح قوانین و ساده‌سازی حقوق ضروری می‌داند.

کلیدواژه‌ها: تدوین و تنقیح قوانین؛ قانون؛ پارلمان؛ نظام حقوقی فرانسه

* مشخصات منبع مقاله به شرح ذیل است:

BRAIBANT (G.), «Utilité et Difficultés de la Codification», *Droits*, N° 24, 1996, pp. 61 à 72.

** عضو شورای دولتی فرانسه.

*** استاد‌بار دانشکده حقوق دانشگاه شهید بهشتی؛

E-mail: a_gorji@sbu.ac.ir

پیشگفتار مترجم

گی بربان از حقوق‌دان‌های عمومی فرانسه است. او پیش از این جانشین رئیس کمیسیون عالی تدوین و تنقیح قوانین^۱ (سامان‌دهی مجموعه‌های قوانین) و سالیان متمادی عضو شورای دولتی فرانسه بود. وی در حوزه نظری نیز کوشش‌های قابل توجهی داشته است. این مقاله در همایشی که در فرانسه به منظور بررسی ماهیت و زوایای گوناگون تدوین و تنقیح قوانین برگزار شده بود، ارائه شده است. گی بربان در این مقاله به بررسی مفاهیم، روش‌ها، فواید و دشواری‌های مقوله تدوین و تنقیح قوانین می‌پردازد. تجارب عملی نویسنده باعث ارائه تحلیل‌های عینی و قابل دسترس درباره تدوین و تنقیح قوانین شده است.

روش تدوین و تنقیح قوانین در نظام حقوقی ایران، نه تنها هنوز از جایگاه درخور توجهی برخوردار نیست، بلکه اساساً چنین مفهومی در آموزه حقوقی ایران راه‌چندانی نیمه‌مدرسه است. دکتر محمدجعفر جعفری لنگرودی، تدوین و تنقیح قوانین را عبارت از تنقیح قوانین و تعیین منسوخ از ناسخ و عام و خاص و تعیین ربط مقررات مختلف با یکدیگر از هر جهت و گردآوری و تدوین مقررات به سبک علمی می‌داند (ماده (۴) آیین‌نامه تشکیل کمیسیون‌های مشورتی اداره حقوقی). وی معتقد است: «در ایران مطابق تمدن زمان، کتاب جامع عباسی، محقق این فکر است و رساله‌های عملیه فقها، هرچند که به آن کتاب نظر داشته‌اند، ولی به پای آن نرسیده‌اند. بعید نیست که برخورد تمدن اروپایی با تمدن عصر صفویه ایران و وقوف بر جامع عباسی در اساس طراحی تدوین قوانین اروپایی اثر گذاشته باشد»^۲. این صاحب‌نظر در فراز دیگری از همین کتاب، به طور تلویحی واژه «جامع» را به عنوان معادلی برای تدوین و تنقیح قوانین پیشنهاد می‌کند. از نظر وی، واژه جامع دارای چهار معناست:

۱. معبد مسلمانان، چنان‌که گویند: جامع گوهرشاد.

۲. مجموعه‌ای که در آن مقررات قانون، مدون شود و امروز به جای جامع، مجموعه

1. Codification

۲. محمدجعفر جعفری لنگرودی، ترمینولوژی حقوقی، تهران، گنج دانش، ۱۳۷۲، ص ۵۶۹.

گویند (تنها جایی که کلمه مجموعه به کتاب حقوقی اطلاق شده در جامع‌الشتات صفحه ۳۸۷ است)، مانند جامع عباسی که به‌عنوان یکی از کدهای قوانین بود که توسط شیخ بهایی و شاگرد او فراهم آمده است.

۳. مجموعه شامل مقررات و احادیث و وصایای مذهبی پیامبر اسلام (ص). چنان‌که فرموده‌اند «و عندنا الجامعه».

۴. قدر مشترک میان مورد «نص» و مورد «سکوت» در قیاس^۱.

بدیهی است از میان چهار معنای بیان شده برای واژه جامع، معانی دوم و سوم در زبان فرانسوی و انگلیسی، با مفهوم «کد» سازگارتر به‌نظر می‌رسد. هرچند که نویسنده ترمینولوژی حقوقی در ارائه یک تصویر اولیه از تدوین و تنقیح قوانین، به‌خطا نرفته است؛ اما با توجه به توسعه امروزین بحث‌های مربوط به تدوین و تنقیح قوانین، می‌توان گفت که تحلیل ارائه شده بیشتر به نوعی تدوین و تنقیح قوانین «خصوصی» توجه دارد. مراد از تدوین و تنقیح قوانین خصوصی، تلاش‌هایی است که حقوق‌دانان یا صاحبان حرف قضایی، برای گردآوری قوانین و دیگر مقررات در یک مجموعه انجام می‌دهند. البته این مجموعه‌سازی‌ها، تا پیش از تصویب رسمی نهادهای صالحی از جمله قوه مقننه و مجریه و بدون گذراندن تشریفات تقنینی یا آیین‌نامه‌ای، فاقد هرگونه وجهت الزام‌آور است.

بنابراین، چه‌بسا نهادهای دولتی برای تسهیل جست‌وجوی مقررات و تشخیص قوانین ناسخ و منسوخ، به تنظیم مجموعه‌های مقررات مبادرت کنند (مانند مجموعه‌های قوانین کیفری و حقوقی که در ایران به‌وسیله قوه قضائیه منتشر شده است)؛ اما مجموعه‌های این‌چنینی، با توجه به فواید بسیار، فاقد قدرت الزام‌آورند و نمی‌توان آنها را در اصطلاح رایج حقوقی از مصادیق تدوین و تنقیح قوانین دانست. آنچه امروزه در محافل حقوقی دنیا مورد توجه قرار گرفته، انجام تدوین و تنقیح قوانین در چارچوب فرایندی خاص، به‌وسیله قوای عمومی، به‌ویژه قوه قانون‌گذار است. نویسنده این مقاله نیز فقط به تحلیل تدوین و

تنقیح قوانین در مفهوم اخیر آن پرداخته است. امید است مطالعه این اثر - که بیانگر تجربه موفق یکی از نظام‌های حقوق نوشته درباره تدوین و تنقیح قوانین است - بتواند در ایجاد انگیزه لازم در مدیریت سیاسی کشور برای انجام برنامه‌ریزی‌های مشابه، مؤثر باشد.

مقدمه

تدوین و تنقیح قوانین اکنون به یکی از موضوعات روز تبدیل شده است. این واقعیت را می‌توان با نگاه به حجم میزگردها و همایش‌هایی که در این باره برگزار می‌شود، به اثبات رساند. گمان می‌کنم بحث درباره تدوین و تنقیح قوانین می‌تواند مفید باشد. در سال‌های اخیر، در حوزه عمل و سیاست، دو خیزش درباره تدوین و تنقیح قوانین وجود داشته است. اولین خیزش به سال ۱۹۸۹ باز می‌گردد که در آن نظام تدوین و تنقیح قوانین با دستورالعمل ۱۲ سپتامبر ۱۹۸۹ اصلاح شد و نتایج مهمی برجای گذاشت. دومین خیزش نیز در همین سال به وقوع پیوست، چرا که دولت در این سال اعلام کرد تدوین و تنقیح قوانین کلی قوانین فرانسه را تا سال ۲۰۰۰ تغییر خواهد داد. این تصمیم، با وجود اهمیت فوق‌العاده، چندان مورد توجه قرار نگرفت. بی‌تردید، این اولین بار است که یک دولت اعلام می‌کند قصد تدوین و تنقیح قوانین کلی کشور را دارد. این امر ما را به تأملات جدید و تسریع در کارهایمان واداشت. تدوین و تنقیح قوانین، تنها برنامه دولت نیست، بلکه یکی از شش برنامه‌ای است که دولت برای انجام اصلاحات در نظر گرفته است. این امر ما را واداشت تا در مدت چند هفته به تهیه برنامه‌ای کلی برای تدوین و تنقیح قوانین پردازیم.

پرسشی که در آغاز مطرح می‌شود، این است که باید از یک نوع تدوین و تنقیح قوانین سخن گفت یا از انواع آن؟ از نظر پروفیسور مالوری^۱ دو نوع تدوین و تنقیح قوانین کاملاً

1. Malaurie

م تفاوت وجود دارد. در واقع، ما با دو پدیده «یگانگی تدوین و تنقیح قوانین»^۱ و «دوگانگی تدوین و تنقیح قوانین»^۲ روبه‌رو هستیم. هدف ما در این مقاله، تشریح این موارد است.

۱ یگانگی تدوین و تنقیح قوانین

یگانگی تدوین و تنقیح قوانین به معنای تجمیع تمام اشکال گوناگون آن در قالب یک تعریف مشترک است. از این دیدگاه تدوین و تنقیح قوانین عبارت است از: سازمان‌دهی قوانین در قالب کدها، یا به عبارتی در قالب مجموعه‌های بزرگ قوانین. این مجموعه قوانین می‌توانند تمام قوانین و مقررات را پوشش داده یا براساس موضوع به شاخه‌های مختلف تقسیم شوند. به بیان دیگر، تدوین و تنقیح قوانین عبارت است از تنظیم در قالب مجموعه قوانین بزرگ^۳ یا دسته‌ای از مجموعه قوانین موضوعی. مبنای همه این مجموعه‌سازی‌ها، رسیدن به یک حقوق عقلانی و دست‌یافتنی است و در نتیجه، رسیدن به حقوق مدون^۴ که با حقوق نامدون^۵ متفاوت است. حقوق نامدون، عبارت است از حقوق رویه‌ای^۶ یا حقوق نوشته^۷، یعنی حقوقی که در یک مجموعه گردآوری نشده و دربرگیرنده گروه متشدد و پراکنده‌ای از قوانین و آیین‌نامه‌هاست. تدوین و تنقیح قوانین در مفهوم یگانه خود، از تاریخ و جغرافیای خاصی برخوردار است.

۱-۱ جغرافیای تدوین و تنقیح قوانین

مناطق و اندیشه‌هایی در دنیا وجود دارند که نسبت به تدوین و تنقیح قوانین با تردید برخورد می‌کنند. در آمریکای قرن نوزدهم درباره اینکه آیا باید حقوق این کشور را در قالب مجموعه‌های قوانین، سازمان‌دهی کرد یا نه، کشمکش رخ داد. منطبق با سنت

1. Unité de la codification
2. Dualité de la codification

۳. یا به قول بن‌تام مجموعه کامل قوانین.

4. Droit codifié
5. Droit non codifié
6. Droit jurisprudentiel
7. Droit écrit

آنگلوساکسون^۱ پاسخ‌ها عموماً منفی بود. کشورهایی که به تدوین و تنقیح قوانین دست یافته‌اند، اصولاً به سنت خاورمیانه‌ای، مدیترانه‌ای و یونانی-لاتینی وابسته‌اند. نقطه آغازین تدوین و تنقیح قوانین را باید در مجموعه‌های ژوستینین^۲، یکی از امپراتوری‌های معروف روم، جست‌وجو کرد. پس از یک وقفه، سنت تدوین و تنقیح قوانین در فرانسه و به‌طور کلی در اروپای غربی توسعه یافت. در نهایت پرسش این است که چرا برخی از کشورها با تدوین و تنقیح قوانین موافق و برخی دیگر با آن مخالف هستند؟ تناقض‌های اندیشه بن‌تام، فیلسوف انگلیسی و بزرگ‌ترین نظریه‌پرداز تدوین و تنقیح قوانین، نیز جالب توجه است. شاید این تناقض‌ها را بتوان واکنشی در برابر حقوق تجربی و نامدون انگلستان دانست.

۱-۲ تاریخ تدوین و تنقیح قوانین

همراه با تفاوت‌های جغرافیایی، متغیرهای تاریخی نیز وجود دارند. حتی در کشورهای موافق تدوین و تنقیح قوانین نیز در این باره فراز و نشیب‌هایی دیده می‌شود. این فراز و نشیب‌ها در فرانسه هم مشاهده شده است. اولین توسعه تدوین و تنقیح قوانین به قرون وسطا و سیطره نظام سابق و دوران زمامداری لویی یازدهم، هانری سوم و کلبر مربوط می‌شود. گام بعدی تدوین و تنقیح قوانین، نتیجه تلاش‌های گسترده انقلاب فرانسه و امپراتوری پس از آن است. در حقیقت مجموعه قوانین ناپلئون و امپراتور اول، ادامه تلاش‌های آغاز شده از انقلاب فرانسه بود. پس از این دوران توسعه، تدوین و تنقیح قوانین در قرن نوزدهم و آغاز قرن بیستم رو به افول نهاد. اما دوباره پس از جنگ جهانی دوم، در چارچوب اصلاحات اداری، گسترش یافت. تدوین و تنقیح

۱. همچنین شهرت نظام حقوقی آنگلوساکسون به نامدون و نانوخته بودن آن است؛ ر.ک:

ناصر کاتوزیان، مقدمه علم حقوق و مطالعه در نظام حقوقی ایران، تهران، انتشارات بهمن برنا، ۱۳۷۱، ص ۱۱۰-۱۱۱-م.
 TERRÉ (F.), *Introduction générale au droit*, Paris, Dalloz, 5e éd., 2000, pp. 42 et 43.

۲. امپراتور روم باستان که در ۱۱ می ۴۸۳ میلادی متولد و در ۱۵ نوامبر ۵۶۵ وفات یافت. ژوستینین در حکومت چهل ساله خود آثار بزرگی برجای گذاشت. اصلاحات حقوقی، سیاسی، اقتصادی و اداری او امپراتوری روم را تحت تأثیر قرار داد. کد ژوستینین (۵۲۹)، یکی از نمادهای اصلاحات حقوقی این امپراتور است - م.

قوانین از دهه ۱۹۵۰ تا ۱۹۹۰ با رکود مواجه شد. این فراز و فرودها ما را به تأمل وامی‌دارد. من با کمی نگرانی، از خود می‌پرسم که آیا تدوین و تنقیح قوانین فقط در دوره‌های زوال توسعه می‌یابد؟ امیدوارم این گونه نباشد. اما واقعیت این است که ما معمولاً در دورانی که حقوق به پراکندگی و تشتت تحمل‌ناپذیر دچار شده است، به انجام تدوین و تنقیح قوانین می‌پردازیم.

۲ دوگانگی تدوین و تنقیح قوانین

دوگانگی تدوین و تنقیح قوانین را می‌توان به گونه‌های مختلف تصویر کرد. در زبان لاتین از دو نوع تدوین و تنقیح قوانین «لژلتا»^۱ و تدوین و تنقیح قوانین «لژفرنندا»^۲ می‌توان سخن گفت. در انگلیسی نیز دو نوع حقوق وجود دارد: حقوق موجود^۳ و حقوق مطلوب.^۴ برخی نیز از تدوین و تنقیح قوانین ثابت و پویا یا از تدوین و تنقیح قوانین کمی و کیفی سخن گفته‌اند. من تدوین و تنقیح قوانین را به هست – انگار و باید – انگار تقسیم می‌کنم. مسئله قطعی این است که نوعی از تدوین و تنقیح قوانین‌ها آفرینش‌گر و اصلاح‌کننده^۵ هستند، در حالی که برخی دیگر محافظه‌کار (امضایی) بوده و به تغییر حقوق موجود نمی‌پردازند.^۶ تدوین و تنقیح قوانین آفرینش‌گر یا تأسیسی درجات مختلفی دارد؛ حتی مجموعه قوانین مدنی^۷ نیز کاملاً آفرینش‌گر نیستند، چرا که این مجموعه، بسیاری از عناصر حقوقی پیشین را امضا کرده است. شاید هرگز هیچ تدوین و تنقیح قوانینی به اصلاح کلی قوانین در تمامیت آن مبادرت نکرده باشد. درحقیقت تدوین و تنقیح قوانین آفرینش‌گر، ملغمه‌ای از اصلاحات حقوقی و امضای قواعد حقوق پیشین است. برای مثال، می‌توان از مجموعه قوانین حمورابی یاد کرد که رویه‌ها و نوشته‌های عصر خویش را بازتولید می‌کرد. مجموعه قوانین ناپلئون و

-
1. La codification de lege lata
 2. La codification de lege ferenda
 3. Law as it is
 4. Law as it should be
 5. Une codification qui réforme
 6. Une codification qui reforme
 7. Code civil

مجموعه قوانین کیفی جدید نیز هریک تا حدودی به بازتولید عناصر قبلی پرداختند. تدوین و تنقیح قوانین آفرینش گر، واجد اشکال تقلیل یافته تری نیز هست. برای مثال، آیا مجموعه قوانین ژوستینین را می توان در این گروه جای داد؟ به علاوه، می توان با تغییر جزئی یک مجموعه قوانین در یک موضوع حقوقی خاص، به بازنگری و اصلاح پرداخت. همچنان که بخشی از مجموعه قوانین مدنی در سال ۱۹۷۰، بدون تغییر در کلیت آن، مورد بازنگری و اصلاح قرار گرفت. ما از روش اصلاح به وسیله مجموعه قوانین، به اصلاح مجموعه قوانین روی آورده ایم.

۱-۲ تدوین و تنقیح قوانین امضایی

تدوین و تنقیح قوانین امضایی (محافظه کار) به بازتولید حقوق می پردازد. این به معنای آن است که به نحوی به طبقه بندی منظم مقررات موجود، مبادرت می کند. البته، این کار را نمی توان یک گردآوری ساده دانست؛ چرا که گردآوری عبارت است از کنار هم چیدن تعدادی از مقررات. برخی از ناشرها به انتشار چنین مجموعه هایی اقدام می کنند؛ مجموعه هایی که به آلبوم خواننده ها شباهت دارد. تدوین و تنقیح قوانین امضایی (تدوین و تنقیح قوانین حقوق موجود)^۲ همانند گردآوری تمام آهنگ های یک خواننده در آلبومی با لحنی متفاوت و هماهنگ است. برای تدقیق بیشتر باید به ذکر دو نکته دیگر پردازیم: اول اینکه، منظور از تدوین و تنقیح قوانین حقوق موجود، گردآوری و طبقه بندی حقوق نوشته (قوانین و آیین نامه ها) است؛ یعنی منظور ما تدوین و تنقیح قوانین رویه قضایی نیست. دوم اینکه، تدوین و تنقیح قوانین حقوق موجود به گونه ای هوشمندانه انجام می شود؛ بدین معنی که به بازتولید آسان و ساده مقررات اکتفا نمی شود. در تدوین و تنقیح قوانین حقوق موجود، مقررات را با تحولات زبانی و مربوط به اصول حقوق اساسی، سازگار می کنیم. یکی از موارد اولیه تدوین و تنقیح قوانین حقوق موجود، مجموعه قوانین هانری سوم^۳

1. Une simple compilation
2. Codification à droit constant

۳. اولین مجموعه قوانین بزرگ فرانسه.

است. این مجموعه، تمام قوانین و مقررات نوشته را در یک جلد گردآوری کرده است. تفاوت میان دو تدوین و تنقیح قوانین امروزی با گذشته در این است که تدوین و تنقیح قوانین امروزی بر نظام مجموعه‌های قوانین استوار است. توضیح آنکه امروزه فقط یک مجموعه قوانین وجود ندارد؛ هم‌اکنون ما دارای شصت مجموعه قوانین هستیم. این روش را می‌توان تدوین و تنقیح قوانین سامانه‌وار^۱ یا موضوعی^۲ نامید. تدوین و تنقیح قوانین سامانه‌وار زمانی محقق می‌شود که بخواهیم همه‌چیز را در قالب مجموعه قوانین قرار دهیم؛ اما تدوین و تنقیح قوانین موضوعی آن است که هریک از شاخه‌های حقوق را در یک مجموعه گرد آوریم. اتحادیه اروپا نیز امسال تصمیم به انجام تدوین و تنقیح قوانین حقوق موجود گرفت. شیوه اتحادیه اروپا اصیل بود؛ چرا که ارکان این اتحادیه (شورا، کمیسیون و پارلمان) با یک توافق میان - نهادی متعهد شدند تا هریک به صورت جداگانه، مقرراتی را که خود واضح آن بوده‌اند، در مجموعه قوانین گردآوری کنند.

۳ فواید تدوین و تنقیح قوانین

۳-۱ امتیازها و ایرادهای کلی تدوین و تنقیح قوانین

تدوین و تنقیح قوانین در مفهوم کلی، دربردارنده امتیازها و ایرادهایی است که در ذیل به توضیح هر کدام می‌پردازیم.

۳-۱-۱ امتیازها

۳-۱-۱-۱ شفافیت^۳

به‌جای داشتن حقوقی مشحون از مقررات متعدد، تدوین و تنقیح قوانین ما را به سمت داشتن حقوق گردآوری شده در یک یا چند مجموعه، سوق می‌دهد. در این حالت، برای یافتن یک موضوع، دیگر ناچار به جست‌وجوی کتب متعدد نخواهیم بود. بدیهی است تدوین و

1. Systématique
2. Thématique
3. La Clarté et La Lisibilité

تنقیح قوانین اصولاً براساس یک فهرست منطقی و طبقه‌بندی‌های سامان‌مند^۱ انجام می‌گیرد و این امر شفافیت و خوانایی حقوق را افزایش می‌دهد.

۲-۱-۱-۳ سازگاری^۲

تقریب و چینش مقررات براساس یک فهرست منطقی به ایجاد هماهنگی و همسازی بیشتر میان آنها می‌انجامد. تدوین و تنقیح قوانین امضایی، فرصت کشف سریع مقررات متضاد و دوپهلوی را با کنار هم چیدن آنها فراهم می‌آورد.

۳-۱-۱-۳ امنیت^۳

از آنجاکه تدوین و تنقیح قوانین مشکل مقررات ناسخ و منسوخ را حل می‌کند، به ایجاد آرامش خاطر و امنیت می‌انجامد. بنابراین، حقوق لازم‌الاجرا را فقط باید در مجموعه‌های قوانین جست‌وجو کرد. به بیان دیگر، مقررات لغو شده و منسوخ در مجموعه‌های قوانین ایجاد شده، جایگاهی نخواهند داشت و کاربران به آسانی می‌توانند به مقررات موجود در این مجموعه‌ها استناد کنند.

۴-۱-۳-۳ قابلیت دسترسی^۴

به‌جای تعدد نامحدود قوانین، می‌توان به‌وسیله تدوین و تنقیح قوانین به ایجاد مجموعه‌های محدود و مشخصی پرداخت و به‌این ترتیب امکان شناخت بهتر حقوق و تکالیف و ضمانت اجرای آن را برای شهروندان مهیا ساخت. به‌نظر می‌رسد در این باره ذکر دو نمونه ضروری است؛ مجموعه قوانین واحدهای محلی در بخش تقنینی خود^۵ به یکباره صدو هشتاد قانون موجود را لغو و قانون واحدی را جایگزین آنها می‌کند. بخش آیین‌نامه‌ای این مجموعه

1. Des Regroupements Systématiques
2. Cohérence
3. La Sécurité
4. Accessibilité

۵. که دارای ۱۷۰۰ ماده می‌باشد.

قوانین نیز هزاران متن را در یک مجموعه گردآوری خواهد کرد. مواد دوهزار و سیصدگانه مجموعه قوانین مدنی نیز کار کرد مشابهی داشته‌اند.

۳-۱-۲ ایرادها

با وجود تردیدناپذیر بودن فواید تدوین و تنقیح قوانین، ایرادهایی را نیز می‌توان برای آن در نظر گرفت:

۳-۱-۲-۱ انقباض حقوق

تدوین و تنقیح قوانین باعث ایجاد سنگوارگی و انجماد در حقوق می‌شود. به بیان دیگر، تدوین و تنقیح قوانین مانع از تحول‌پذیری حقوق است. هرچند درباره این مسئله تردید وجود دارد؛ اما اگر واقعیت هم داشته باشد، امر نامطلوبی به نظر نمی‌رسد؛ چرا که از تغییرات بسیار سریع قوانین جلوگیری می‌کند. گاه سرعت تغییر قوانین آن‌چنان زیاد است که هرگز به مرحله اجرا نمی‌رسند؛ یعنی قوانین پیش از تدوین و تصویب آیین‌نامه‌های اجرایی، لغو یا نسخ می‌شوند.

تدوین و تنقیح قوانین انجام اصلاحات را تسهیل می‌کند و هنگامی که تمام مقررات در یک مجموعه منظم و سازمان‌یافته قرار می‌گیرند، امکان مقایسه آنها بیشتر فراهم می‌شود. انجام اصلاحات، با وجود مجموعه قوانین در مقایسه عدم وجود آن بسیار آسان‌تر است. برای مثال اگر بخواهیم اصلاحاتی را درباره واحدهای محلی انجام دهیم، مطالعه یک مجموعه منظم در مقایسه با مراجعه به دوستان قانون مختلف بهتر می‌تواند راهنمای این کار باشد.

۳-۱-۲-۲ تاریخ زدایی

تدوین و تنقیح قوانین به نوعی تاریخ‌زدایی می‌انجامد؛ چرا که به هنگام انتشار مجموعه قوانین، تاریخ تصویب هر یک از قوانین مندرج در آن حذف و تاریخ تصویب مجموعه،

جایگزین آن می‌شود. اکنون این مشکل با تهیه جدول تطبیقی درباره تاریخ تصویب قوانین و نیز استفاده از روش ارجاع و پاورقی حل شده است.

هم‌اکنون نیز نقص نظام فعلی^۱ این است که امکان شناخت تاریخچه تصویب قوانین را به درستی فراهم نمی‌آورد. این امر معلول تعدد تغییر قوانین است؛ تعددی که گاه تشخیص تاریخ واقعی تصویب یک قانون را دشوار می‌سازد. حقوق ما از قوانین اصیل، اما در عین حال متروک، انباشته است. تدوین و تنقیح قوانین باعث از رده خارج شدن این قوانین می‌شود.^۲ برای مثال، در قرن هجدهم قانونی درباره زمین‌های برتاین^۳ تصویب شد که هیچ‌گاه به اجرا درنیامد و کسی هم این قانون را نمی‌شناخت. بنابراین به وسیله تدوین و تنقیح قوانین برای الغای این قانون تصمیم‌گیری شد.

بدیهی است باید به ایرادهای پیش‌گفته توجه داشت. اما این ایرادها را نمی‌توان موانعی جدی برای تدوین و تنقیح قوانین به‌شمار آورد. یکی از مقالات منتشره در آخرین شماره مجله بین‌المللی حقوق تطبیقی، به نقل نظریه‌های آلکسی دو توکویل، درباره تدوین و تنقیح قوانین در آمریکا می‌پردازد. توکویل درباره مخالفان تدوین و تنقیح قوانین در آمریکا می‌نویسد: «حقوق دانان آمریکایی به شدت با تدوین و تنقیح قوانین مخالفت می‌ورزند. دلایل مخالفت آنها را می‌توان این‌گونه خلاصه کرد: ۱. اگر تدوین و تنقیح قوانین انجام شده بود، آنها باید تحصیلات خود را دوباره آغاز می‌کردند. ۲. قانون در دسترس همگان قرار می‌گرفت و به این ترتیب حقوق دانان بخشی از اهمیت اجتماعی خود را از دست می‌دادند. آنها دیگر نخواهند توانست همانند کشیش‌های مصری، مفسر انحصاری دانش اسرارآمیز^۴ باشند». این دلایل بیشتر در ایالات متحده آمریکا مصداق دارند

۱. منظور نویسنده نظام حقوقی فاقد تدوین و تنقیح قوانین است - م.

۲. نویسنده مقاله، این کار را موجب از میان رفتن شعریت یا حس رمانتیک موجود در قوانین قدیمی می‌داند - م.

3. La loi du 28 août 1792 sur les «terres vaines et vagues de Bretagne».

4. Sciences ou savoir occulte

تا در فرانسه؛ اما برخی مخالفت‌های امروزی نیز می‌تواند با این دلایل ارتباط داشته باشد.

۳-۲- امتیازهای خاص گونه‌های مختلف تدوین و تنقیح قوانین هریک از انواع دوگانه تدوین و تنقیح قوانین دارای امتیازهای ویژه‌ای است:

۳-۲-۱- تدوین و تنقیح قوانین تأسیسی

۳-۲-۱-۱- روزآمد کردن کلی حقوق

یکی از امتیازهای تدوین و تنقیح قوانین تأسیسی (اگر به‌درستی انجام شود) این است که امکان روزآمد کردن کلی حقوق^۱ را فراهم می‌سازد. همچنان‌که با تدوین مجموعه قوانین مدنی و مجموعه‌های دیگر قوانین، هدف به‌روزرسانی به‌خوبی محقق شد.

۳-۲-۱-۲- یکسان‌سازی حقوق^۲

یکی دیگر از امتیازهای تدوین و تنقیح قوانین تأسیسی، ایجاد یگانگی و وحدت حقوقی است. این به معنای آن است که با انجام تدوین و تنقیح قوانین تأسیسی می‌توان قوانین را برای تمام نقاط کشور لازم‌الاجرا کرد. برای مثال چنین رویه‌ای به‌وسیله مجموعه قوانین مدنی فرانسه و مجموعه قوانین تجاری یکسان ایالات متحده آمریکا^۳ انجام شد.

۳-۲-۲- تدوین و تنقیح قوانین امضایی

تدوین و تنقیح قوانین امضایی جنبه نمایشی کمتری دارد؛ چرا که نه اصلاحاتی انجام می‌دهد و نه موجب مدرنیزاسیون می‌شود. این نوع تدوین و تنقیح قوانین، فقط به بازتولید حقوق موجود اکتفا می‌کند. باوجود این، می‌توان امتیازهای ویژه‌ای را هم برای تدوین و تنقیح قوانین امضایی، به‌شرح ذیل در نظر گرفت:

1. La mise à jour globale du droit
2. Unification
3. Code commercial uniforme des Etats-Unis

۳-۲-۲-۱ طبقه‌بندی

گاه تدوین و تنقیح قوانین و ساده‌سازی حقوق را در برابر یکدیگر قرار می‌دهند. اما پاسخ این است که اول باید تدوین و تنقیح قوانین را انجام داد و سپس به ساده‌سازی حقوق^۱ پرداخت.^۲ بدون تدوین و تنقیح قوانین حقوق را نمی‌توان ساده کرد. تدوین و تنقیح قوانین و ساده‌سازی حقوق، دو عمل متفاوت‌اند. تدوین و تنقیح قوانین درباره حقوق موجود انجام می‌شود^۳ و عملیاتی فنی و حقوقی است؛ اما، ساده‌سازی حقوق، عملیاتی سیاسی است.^۴

۳-۲-۲-۲ ارائه حقوق در قالب هماهنگ و منظم

تدوین و تنقیح قوانین تأسیسی، باعث عرضه مجموعه مقررات موجود در قالبی همساز و منظم می‌شود.

۳-۲-۲-۳ ثبات حقوقی

اگر بخواهیم چرایی جهش دوباره را به سمت تدوین و تنقیح قوانین در سال ۱۹۸۹ بفهمیم، باید به دو مسئله اشاره کنیم: ۱. اراده جلوگیری از تکثیر بی‌رویه حقوق [قوانین و دیگر مقررات] و طبقه‌بندی آنها در مجموعه‌های منظم، ۲. جلوگیری از تحول حقوق. پروفیسور ساینو کاسز^۵ در یکی از روزنامه‌های مشهور ایتالیا می‌نویسد: «اگر می‌خواهید سده‌سازی کنید، مجموعه قوانین درست کنید»^۶. این جمله، به خوبی بیانگر مقاومت و ممانعت تدوین و تنقیح قوانین امضایی در برابر تحولات است.

1. Simplification du droit

۲. دولت فعلی فرانسه نیز همین پاسخ را به مسئله داده است.

۳. ظاهراً نویسنده در اینجا، نوع دیگر تدوین و تنقیح قوانین را به کناری می‌نهد - م.

۴. سیاسی تلقی کردن ساده‌سازی حقوق به وسیله نویسنده شگفت‌انگیز است. البته شاید مراد وی این است که سیاست‌مداران، ساده‌سازی حقوق را نردبان ترقی‌های سیاسی خود قرار می‌دهند و با آن برخورد ابزاری می‌کنند - م.

5. Sabino Cassese

6. "Si vous voulez endiguer, faite un code".

۴ دشواری‌های تدوین و تنقیح قوانین

در انجام دوگونه اصلی تدوین و تنقیح قوانین با دشواری‌هایی مواجه می‌شویم. این دشواری‌ها گاه ماهیت سیاسی و گاه ماهیت حقوقی دارند:

۴-۱ دشواری‌های سیاسی

انجام تدوین و تنقیح قوانین بدون وجود اراده سیاسی قوی ممکن نیست. این اراده قوی، اول، باید به‌وسیله چند مقام عالی‌رتبه در مرحله تصمیم‌گیری برای انجام تدوین و تنقیح قوانین و دوم، در ابزارها و امکاناتی ظاهر شود که در اختیار مجموعه‌سازان^۱ قرار می‌گیرد. تاریخ فرانسه مؤید شکست تدوین و تنقیح قوانین در موارد فقدان اراده سیاسی و پیروزی آن در صورت وجود اراده سیاسی قوی است. مثال بارز پیروزی تدوین و تنقیح قوانین در نتیجه وجود اراده سیاسی قوی، مجموعه‌های قوانین ناپلئونی است.^۲ مثال جدیدتر در این‌باره را می‌توان در سال‌های ۱۹۸۹ و ۱۹۹۵ مشاهده کرد. بدون اراده سیاسی قوی، تدوین و تنقیح قوانین در گِل فرو خواهد نشست، همچنان که در سال‌های پیش این اتفاق افتاده است.

۴-۲ دشواری‌های فنی

دشواری‌های فنی از دشواری‌های سیاسی مهم‌تر نیستند؛ اما تعداد و تنوع آنها بسیار بیشتر است:

۴-۲-۱ دشواری مربوط به مقررات

اولین مشکل به مقرراتی مربوط است که باید در یک مجموعه قرار گیرند. این مشکل، شکل‌های گوناگونی به خود می‌گیرد:

1. Codificateurs

منظور اشخاص و نهادهای مسئول تدوین مجموعه‌های قوانین است - م.

۲. نویسنده، مثال‌های متعدد تاریخی را برای اثبات مدعای خود به کار گرفته است که برای پیشگیری از تطویل، از برگرداندن آنها به فارسی احتراز می‌کنیم - م.

۴-۲-۱-۱ ماهیت مقامات تصویب‌کننده

برخی از مقررات، در وضعیت کنونی، به دلیل ماهیت مقامات تصویب‌کننده آنها، قابل تدوین و تنقیح قوانین نیستند. برای مثال، مقررات زیر با وجود اهمیت زیاد، قابلیت تدوین و تنقیح قوانین ندارند:

- مصوبات مقام‌های مستقل اداری^۱: برای مثال در مورد صدا و سیما^۲ یا بورس و بانک.
- مصوبات مقام‌های محلی: که با توسعه تمرکززدایی اهمیت روزافزونی یافته‌اند.
- مصوبات مقام‌های اروپایی: این مقررات را حتی هنگامی که به طور مستقیم در فرانسه قابل اجرا هستند نیز نمی‌توان به وسیله نهادهای ملی در برابر تدوین و تنقیح قوانین قرار داد. تنها مقام صالح در این باره، نهادهای اروپایی هستند.

۴-۲-۱-۲ دلایل عملی یا اصولی

گروهی از مقررات جدید، بنا بر دلایل عملی یا اصولی، قابل تدوین و تنقیح قوانین ملی نیستند.

۴-۲-۱-۳ مقررات ماهیتاً غیرقابل تدوین و تنقیح قوانین

مقرراتی مانند قوانین موقتی یا مقررات انتقالی غیرقابل تدوین و تنقیح قوانین هستند. به بیان دیگر، فقط مقررات دائمی از قابلیت تدوین و تنقیح قوانین برخوردارند.

۴-۲-۱-۴ مقررات بسیار خاص گاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی

این مقررات فقط گروه کوچکی از افراد را پوشش داده و گنجاندن آنها در مجموعه قوانین، جز سنگین کردن این مجموعه‌ها حاصل دیگری ندارد. برخی از آیین‌نامه‌های اجرایی مربوط به مجازات اعمال متقلبانه یا مقررات خاص مربوط به کارمندان از این جمله‌اند. در نهایت، باید پذیرفت که اصل بر این است که تمام مقررات را مگر در موارد

1. Autorités administratives indépendantes
2. Audiovisuel

استثنایی می‌توان مورد تدوین و تنقیح قوانین قرار داد.^۱

۴-۲-۲ دشواری ساختاری

۴-۲-۲-۱ تنظیم برنامه

اگر بخواهیم کل حقوق را در برابر تدوین و تنقیح قوانین قرار دهیم، ابتدا باید مطمئن شویم که چیزی را فراموش نکرده‌ایم. به این منظور باید برنامه دقیقی تنظیم کرد. تنظیم این برنامه کار ساده‌ای نیست. تاکنون در تاریخ فرانسه دو بار به تنظیم چنین برنامه‌ای مبادرت شده و ما از این برنامه‌ها برای تنظیم برنامه جدید الهام گرفته‌ایم. این برنامه اولین بار از سوی کنوانسیون^۲ در سال ۱۷۹۳ و دومین بار به وسیله کمیسیون عالی تدوین و تنقیح قوانین، در سال ۱۹۵۲ تنظیم شده بود.

در تنظیم این برنامه باید به مسائلی مانند همسازی مجموعه و ویژگی‌های هر رشته و موضوع و همچنین به مسئله تعیین اندازه‌های مجموعه‌های قوانین توجه و دقت کرد. هدف، تنظیم مجموعه‌های متوسط است، نه خیلی بزرگ^۳ و نه خیلی کوچک^۴. چرا که استفاده از مجموعه‌های بزرگ دشوار بوده و مجموعه‌های کوچک نیز به تکرار مجموعه‌ها می‌انجامد که ضرر آن از تعدد قوانین کمتر نیست.

۴-۲-۲-۲ تعیین قلمرو

مقوله تعیین قلمرو به نحوی با مسئله تنظیم برنامه مرتبط است. در هر مورد باید تصمیم گرفت که چه موضوعات و مقرراتی را می‌توان در یک مجموعه قرار داد. این گروه‌بندی دربرگیرنده شرایط ذهنی (ایده‌ها) و سیاسی (قدرت) است. اگر بخواهیم به یک مثال عینی اشاره کنیم، می‌توانیم پرسیم آیا باید مقررات مربوط به اعتبارات منقول را در مجموعه قوانین

1. Présomption de codifiabilité

۲. مجلس انقلابی فرانسه - م.

3. Des maxi-codes

4. Des mini-codes

تجاری قرار داد^۱ یا در مجموعه قوانین پولی و مالی^۲ براساس نظر وزارت دادگستری، کمیسیون عالی تدوین و تنقیح قوانین و شورای دولتی، مقررات یادشده باید در مجموعه قوانین تجاری گنجانیده می‌شد و مجلس سنا نیز این لایحه را تصویب کرد. اما در مجلس ملی در این باره تردیدهایی ظاهر شد. می‌توان تصور کرد که وزارت دارایی نیز طرف‌دار نظر دوم، یعنی گنجانیدن مقررات مربوط به اعتبارات منقول در مجموعه قوانین پولی و مالی باشد.

درباره نام‌گذاری‌های تحت نظارت نیز تردیدهایی مشابهی وجود داشت. آیا مقررات مربوط به این نام‌گذاری‌ها را باید در مجموعه قوانین مالکیت فکری قرار داد؟ یا در مجموعه قوانین مصرف؟ یا در مجموعه قوانین تجاری؟ یا در مجموعه قوانین روستایی؟

درباره سایت‌های باستانی نیز سؤالات مشابهی مطرح است. آیا مقررات مربوط به حمایت از این اماکن را باید در مجموعه قوانین محیط زیست^۳ یا در مجموعه قوانین میراث فرهنگی قرار داد؟^۴ در چنین مواردی باید از فن داوری کمک گرفت. داوری‌هایی که هم جنبه سیاسی و هم جنبه فنی دارند.

۳-۲-۲-۴ تهیه فهرست

سومین مشکل مربوط به عملیات تدوین و تنقیح قوانین، تهیه فهرست است. دشواری‌های فنی مربوط به تهیه فهرست نیز می‌توانند گاه رنگ و بوی سیاسی به خود گیرند. مسلم است که تهیه یک فهرست مناسب برای تضمین کیفیت تدوین و تنقیح قوانین، ضروری است؛ چرا که مجموعه قوانین باید شفاف بوده و کاربران به راحتی بتوانند از آن بهره گیرند. اما برخی از قسمت‌های فهرست، خنثی نیستند. برای مثال آیا باید در مجموعه قوانین آموزشی، مقررات مربوط به آموزش خصوصی را در بخش جداگانه‌ای قرار داد یا آنها را در میان

۱. با این توجه که سهام و تعهدات از عناصر ضروری قانون‌گذاری درباره شرکت‌های تجاری محسوب می‌شوند.

۲. با این توجه که اعتبارات منقول نیز مانند دیگر ارزش‌های مالی اند که در بورس خرید و فروش می‌شوند.

۳. مانند مقررات مربوط به حمایت از مناظر طبیعی.

۴. مانند مقررات مربوط به حمایت از بناهای تاریخی.

بخش‌های دیگر توزیع کرد؟ درباره مجموعه قوانین عمومی مربوط به واحدهای محلی هم سؤالات مشابهی قابل طرح است: آیا باید بخش مستقلی را به قانون مربوط به استان کورس اختصاص داد؟^۱ آیا باید این قانون را قطعه‌قطعه کرده و برحسب موضوع، در بخش‌های دیگر قرار داد؟

۳-۲-۴ دشواری حقوقی

دشواری‌های حقوقی به چند دسته تقسیم می‌شوند:

۱-۳-۲-۴ دشواری مربوط به محتوای تدوین و تنقیح قوانین

دشواری مربوط به محتوا در تدوین و تنقیح قوانین امضایی مطرح می‌شود. چه بسا تدوین و تنقیح قوانین امضایی به تصویب مقررات مغایر با قانون اساسی، یا مغایر با معاهدات اروپایی یا بین‌المللی بیانجامد.^۲ بنابراین، مجموعه‌سازان باید پیش از گنجانیدن یک قانون در یک مجموعه، به بررسی مسئله و مطابقت آن با قانون اساسی^۳ بپردازند. بدیهی است در صورت ناسازگاری یک متن قانونی با قانون اساسی^۴ باید نسبت به منطبق کردن آنها اقدام نمود.

۱. به این ترتیب تمامیت این قانون را محفوظ نگاه داشت.

۲. در این باره نک. علی اکبر گرجی، *هنجارهای مرجع در حقوق اساسی فرانسه: منابع نظارت بر تولیدات پارلمانی*، پایگاه اینترنتی شورای نگهبان به آدرس زیر:

<http://www.shora-gc.ir/portal/Home/>

و نک. علی اکبر گرجی، *تکنر هنجاری در حقوق اساسی فرانسه*، در دست انتشار:

Gordji, Ali-Akbar, *Les normes de référence du contrôle de constitutionnalité*, Université de Nantes, Mémoire pour le DEA, 2001, pp. 7- 8, 19.

۳. منطبق با تفاسیر شورای قانون اساسی.

۴. این مشکل بیشتر درباره مقرراتی مطرح می‌شود که پیش از آغاز به کار شورای قانون اساسی فرانسه، یعنی در سایه نظام‌های پیشین به تصویب رسیده‌اند. در این باره می‌توان به منبع زیر رجوع کرد:

Gordji, Ali-Akbar, *La justice constitutionnelle, mythe ou réalité?* Université de Nantes, t. 2006. pp. 230-231, etc.

همچنین ممکن است برخی از قوانین جدید یا قدیمی اشتغال در حرفه خاصی را فقط برای دارندگان تابعیت فرانسوی امکان‌پذیر بدانند. در این حالت نیز باید بررسی کرد که این مقررات با معاهده رم درباره اتحادیه اروپا مغایر نباشند و در صورت مغایرت، باید عبارت «دارندگان تابعیت یک کشور دیگر اتحادیه اروپا» را نیز اضافه کرد.

۲-۳-۲-۴ دشواری مربوط به حقوق خاص

این دشواری به مواردی مربوط می‌شود که شناخت و فهم آنها غالباً پیچیده است. برای مثال، حقوق استان آلزاس - موزل که نشئت گرفته از حقوق قدیمی آلمان یا حقوق قدیمی فرانسه است، از جمله این موارد خاص است. در چنین حالتی، باید به بررسی پرسش‌های زیر پرداخت:

- آیا مقررات مورد اشاره، همچنان از اعتبار لازم‌الاجرا برخوردارند؟

- ترجمان حقوقی دقیق آنها چیست؟

- آیا بهتر نیست این حقوق خاص را در روند تدوین و تنقیح قوانین به سمت حقوق

فرانسه^۱ هدایت کرد؟

درباره مقررات مربوط به سرزمین‌های ماوراءبحار^۲ نیز مشکلات مشابهی مطرح است. برخی از این مقررات را باید با وضعیت فعلی انطباق داد. در مواردی نیز تشخیص اینکه آیا اساساً برخی از این مقررات به مرحله اجرا رسیده‌اند یا نه، دشوار است. باید در مورد هریک از مجموعه‌های قوانین، تحقیق و بررسی کرد؛ چرا که نمی‌توان این اندیشه قدیمی را پذیرفت که یک مجموعه قوانین می‌تواند درباره سرزمین‌های ماوراءبحار قابل اجرا نباشد. نتیجه پذیرش این اندیشه قدیمی آن است که قوانین لغو شده، استثنائاً اعتبار لازم‌الاجرای پیشین خود را در سرزمین‌های ماوراءبحار حفظ کنند.

۱. در حال حقوق این استان‌ها هم در ذیل حاکمیت ملی و حقوق داخلی فرانسه قابل تعریف است. منتها به دلیل اقتباس فراوان حقوق خاص از نظام‌های حقوقی کشورهای همسایه، گاه میان حقوق اصیل فرانسه و این دسته از حقوق تباین یا تفاوتی مشاهده می‌شود - م.

2. Les territoires d'outre-mer

۳-۲-۴ دشواری مربوط به نسخ قوانین

گاه تشخیص نسخ‌های ضمنی،^۱ دشوار است. یکی از محاسن تدوین و تنقیح قوانین، ایجاد نظم است؛ اما دستیابی به چنین هدفی، همیشه آسان نیست. در مواردی این پرسش مطرح می‌شود که آیا مقررات قدیمی به وسیله مقررات جدیدتر نسخ نشده‌اند؟ اگر نسخ شده‌اند، قلمرو و حدود این نسخ کجاست؟ این نسخ در چه زمانی تعیین یافته است؟ هنگامی که در این موارد تردید وجود دارد، راه‌حل پیشنهادی این است که گفته شود «مقررات مورد نظر پیش از این نسخ شده و منسوخ باقی می‌مانند». فایده این راه‌حل این است که دیگر نمی‌توان گفت نسخ مقررات مورد بحث، تنها ناشی از تدوین و تنقیح قوانین است.

در انجام تدوین و تنقیح قوانین ممکن است خطاهایی نیز پیش آید؛ اما صافی‌های متعدد و متوالی پیش‌بینی شده، احتمال این خطاها را بسیار کاهش می‌دهد. مراحل و صافی‌های گوناگون به‌طور خلاصه به شرح ذیل‌اند:

- مجموعه‌های قوانین، ابتدا به وسیله نهادهای اداری تهیه و تنظیم می‌شوند؛

- پس از آن در کمیسیون عالی تدوین و تنقیح قوانین، مورد بررسی و جرح و تعدیل

قرار می‌گیرند؛

- کمیسیون عالی تدوین و تنقیح قوانین نتیجه کار خود را برای نظارت به شورای

دولتی ارسال می‌کند؛

- در نهایت مجموعه آماده شده، به پارلمان تقدیم می‌شود. پارلمان نیز به سهم خود در

جرح و تعدیل و تکمیل مجموعه ایفای نقش می‌کند. برای مثال، مجلس سنا صدها

اصلاحیه ماهوی را بر مجموعه قوانین عمومی واحدهای محلی وارد کرد. البته،

اصلاحیه‌های مجلس سنا به گونه‌ای بود که ساختار این مجموعه قوانین را به هم نمی‌ریخت

و درعین حال از چارچوب تدوین و تنقیح قوانین امضایی هم خارج نمی‌شد. این به معنای

آن است که سنا بیشتر به اصلاحات جزئی و افزودن ظرافت‌های حقوقی مبادرت می‌کرد.

این امر، در تقویت کیفی مجموعه بسیار مؤثر است. در پایان باید گفت، تدوین و تنقیح قوانین یکی از روش‌های کارآمد تقویت دولت قانون‌مدار (حاکمیت قانون) است؛ اما خود فی‌نفسه یک هدف نیست. تدوین و تنقیح قوانین آغازی است بر ساده‌سازی حقوق و اصلاح آن. با این دیدگاه تدوین و تنقیح قوانین می‌تواند نتایج مثبتی به بار آورد. در این راستا، از یک‌سو همکاری نزدیک دولت و پارلمان و از سوی دیگر همکاری حقوق‌دانان، برای انجام تدوین و تنقیح قوانین و ساده‌سازی حقوق^۱ ضروری است.

۱. درباره ساده‌سازی حقوق ر.ک: علی‌اکبر گرجی، «باید از حقوق اجماعی سخن گفت»، مصاحبه با خبرگزاری دانشجویان، ۷ آذرماه ۱۳۸۳. همچنین ر.ک: علی‌اکبر گرجی، مبانی حقوق عمومی، جزوه درسی کارشناسی ارشد حقوق عمومی، نیمسال اول تحصیلی ۱۳۸۶-۱۳۸۷ - م.